

CRNI LUG I RISNJAK.

NA IZVORU RIEKE KUPE.

U Crni lug vode dva puta: jedan iz Lokava preko Mrzle vodice, a drugi iz Delnica. Ovaj je ugodniji, jer putuješ hladom crnogorice, koja je puna ponikava i dolaca. Putujući ovuda, iznenadjuju te humci od nanesena granja, zemlje i kamenja. Kod jednoga me humka upita drug A., bi li znao što znači. Rekoh mu, da će po svoj prilici biti kakav grob. »Jest, to je grob, nu dotičnik nije tu ukopan, već mu je taj humak samo spomen, da je na tome mjestu ili barem u neposrednoj blizini njegovoј pогинуо «

Dogodilo se, da se je putnik idući iz Delnica u Crni lug ili obratno, smrznuo. Kada takvoga nesretnika nadju, odnesu ga u zavičaj i tamo sahrane, na onome pako mjestu, gdje je poginuo, načine humak, koji biva sve veći, jer svaki, koji prolazi, baci na nj bilo kamen, bilo granu ili grudu zemlje.

Seljak Mate putujući ovuda, sastane medjedku sa dvoje mladih. Ova je odmah na nj navalila. Dignuv se na zadnje noge, Matu strovali i grdno izrani. Ali joj to ne bijaše dosta, već u blizini pobra silu granja, te ga njime pokrije. Nešto od ljudnih rana, nešto od težine tereta, izdahnu Mate u ovoj niemoj čamovini svoju bolnu dušu. Dragi ga dan nadjoše mrtva i u Crnom lugu pokopaše. Od onda stoji ovdje Matin grob.

Nekako u sredini ove guste šume, uzdiglo se drveno propelo, okićeno grančicama i šarenim cviećem, od kojega se odvaja put do lovačke kolibe, što se zaklonila medju visoke jele i smreke. Po dubokim šrapama ove šume ima takodjer vječna sniega, koji drvari, ugljari i dugari, šušnjem pokrivaju, često tope i piju.

Približavajući se Crnomu lugu, mjestimice je put dosta loš; kamenje i korjenje smeta hodu, nu to ne traje dugo, jer ti se na brdu prikažu skoro kuće crnolužke. Nikada nisam toli zviedljivo putovao, kao ovaj put, putovao kao da izgledam mjesto svjetska glasa, kao da žudim ugledati prijatelja, kojega mnogo godina nisam vidio. Uz ovu zviedljivost put mi se još jedanput tako otegnuo. Mjesto sam toli željno izgledao za to, jer mi ono bijaše kao prvo učiteljsko namienjeno.

Crni lug obrubio je vienac visokih vrhova, obraslih crnogoricom. Osobito se iztiče Veliki Tomac sa iztočne strane, dočim se sa zapadne strane osovluje vrh do vrha sve do Maloga Risnjaka (1038 m) Medju viencem ovih vrhova valovita je kotlina, a u sredini joj na briegu mjesto i župa Crni lug, dobiv ime od tmaste okolice, šuma crnogorice.

Narod se tu bavi ponajviše drvarenjem, što svjedoče pred kućama stovarene grede i duge. Kuće su povisoke, od kamenja gradjene i šindrom pokrivenе, a one prama jugu okrenute, obite daskama, što svakoga, koji prvi put onamo dodje, iznenaditi mora, te se i nehotice pita, čemu to. Akoprem Crni lug 730 »t visoko i medju planinama leži, to je ovdje u zimi ipak više dažda, nego li sniega. Da si kuće od velike vlage občuvaju, obiju južnu stranu daskama. Pred svakom skoro kućom leže hrpe od jelove i smrekove kore, kojom seljaci u zimi lože peći.

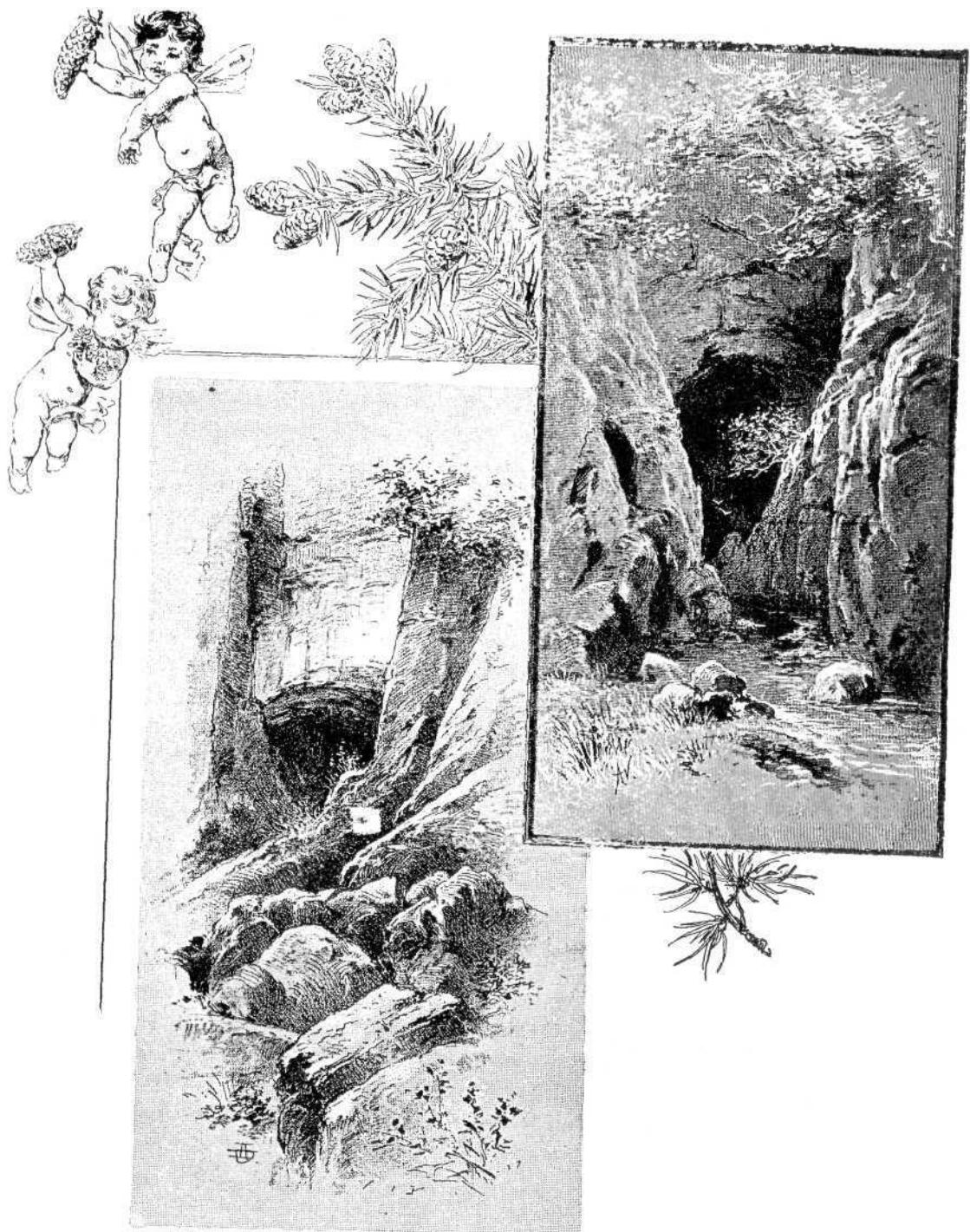
Crni je lug znamenit glede svojih ponornica i špilja. Četvrta sata od mjesta leži u vapnenim pećinama špilja Malenica, 15 m duga, 6 m široka i 5 m visoka. U ovu špilju uvire potok Čimažev jarak. S proljeća i zimi nabuja voda tako, da je ponor ne može proždrijeti, i zaplavi tada okolni kraj. U Malenici sa zapadne su strane takodjer dva ždrielca, koja vodu gutaju. Nedaleko od ove spilje ima dolac, a u njem sa sjeverne strane opet špiljica.

Južnim pravcem protiče dolinu crnolužku potok Mala voda, na kojoj stoji oveća pila, nedaleko koje uvire i ovaj potok u osrednji ponor. Prostor pred njime naplavila je voda na 3-4 m visoko. Malo više na lievo leži drugo lievkasto ždrielce, koje vodu s proljeća i u jeseni guta. Još je jedan potočić kod Maloga sela, koji takodjer uvire.

Kad si u Crnomu lugu, tad ne propusti, da ne razgledaš zeleni izvor rieke Kupe, a najsigurnija ti je za to luka ovo planinsko selo.

Iza Dunava, Drave i Save najznatnija je u našoj domovini Kupa, jer joj tok broji 334 kilometra. Od Karlovca do Siska široka je ova rieka 31—63 m i nosi ladje sa 150.000 kg tovara. Od prvoga grada do Severina nosi samo laglje ladje, a kušalo se prama Sisku ploviti i malim parobrodom, nu grebeni što su u Kupi kod Sredičkoga i Degoja, pak i mnoge plitčine, brodarstvu su veoma neprilične.

Stari već Rimljani poznavahu u Panoniji Savij i uz Dravus i Savus, i Kupu, koju su zvali Colapis. Oni upoznaše tu rieku po bolje god. 34. prije Isusa, kad je prvi



SPIJE KOD CRNOGA LUGA.

Rimljani Octavijan Augusto, preko Japodije stupio na panonsko zemljište i osvojio Segestiku, koju podigoše Scordisci ili Segesti. Posije je na utoku Kupe procvala moćna Siscia, današnji Sisak, koji bijaše uz Sirmium u dolnoj Panoniji, jedan od najznamenitijih rimskih gradova.

Uz rieku Kupu, podigla se i Petrinja, Sisak i grad Karlovac, a i hrvatski velmože cienili su zgodna mjesta i uz njezine obale sagradili gradove: Ozalj, Brlog, Severin i Brod s naše strane, a Kostel i Vinicu sa slovenskoga kraja.

Akoprem je Kupa znamenita rieka, to smo o njezinom postanku vrlo malo znali. Poznato nam bijaše iz knjiga jedino, da izvire u Gorskem kotaru, medju selima Hribom i Razlogama, a više nismo znali ništa, dapaće nam ni izvor na zemljovidima ne bijaše tačno označen. Što se izvorom Kupe još sada obično označuje, jaki je potok Čabranka, koji od svoga vrela, pa do sela Hrvatsko, prama susjednoj Kranjskoj medjaši.

Profesor Umlauf piše u svojoj geografiji Austro-Ugarske monarkije (str. 279.), da Kupa provaljuje iz jedne spilje na podnožju kranjskoga Snježnika (!?) i da se vijuga duboko usječenom gudurom, dok ne zavine u dolinu. Druga knjiga, u kojoj sam nešto o Kupi našao, topografija je F. J. Frasa (Zagreb, 1850.) On opet piše, da Kupa izvire na podnožju gorja Segina u čabranskoj gospoštiji. Razgledao sam i Mayerov zemljovid alpinskih zemalja, dogotovljen god. 1878 u Gothi u poznatom zavodu Justusa Perthesa. Ovaj zemljovid turisti u velike hvale, nu ja sam se osvjedočio, da je ne samo glede Kupe, već i drugih stvari netočan. Mayer izvadja Kupu čak od Prezida, ter to nazivlje »Kulpa - Ursprung« dočim je to Čabranka. Izvor Kupe imenuje on »Kraj Bach«, kakova potoka tamo niti nema. Drugi je opet zemljovid dogotovljen u najnovije doba u vojnom geografskom zavodu u Beču, nu ni tu nije izvor imenice naznačen. Na zemljovidu od Kružića (Zagreb, 1861.), ocrtan je izvor dobro, ali loše označen, jer što zove »Izvor Kupe«, potok je Krasičevica. Na Paulinijevu zemljovidu Hrvatske i Slavonije nije izvor označen, a i na onome od K. Herdličke, što je pridodan prirodnому zemljopisu prof Klaica, već se kod utoka Čabranke napisalo »Kupa«, i tako bi svako isti potok Kupom smatrati mogao.*

) Na Steklasini zemljovidu Hrvatske i Slavonije, Kupa je označena dobro, ali manjka Kupeško jezero, kao i na svim kartama, koje do sada razgledasmo.

A sad upri torbu, uzmi štap u ruke, pa hajde u duhu sa mnom k izvoru Kupe! Spustiv se iz Crnoga luga prama cesti, dolaziš za četvrt sata u Malo selo. Tuj se upravo svjet budi. U sred sela postavio se volar, te puše u rog, da sva planina odjekuje, a do njega je sjeo kudravi vranko, te sluša i čeka. Malo po malo pribiru se krave muzare, trčeći i mašući repom po zraku. Ovčari opet sazivlju svoje dobroćudne ovce. Pred zidanim kućama stoje kola, nekoja natovarena ugljenom, nekoja gredama, dugama, šindrom ili cjepanicama. Ima i praznih kola, a gospodar pripravlja lance, maže osovine, prigledava sjekiru, jer kreće u goru po drva. Na svakom ognjištu plamti vatrica, uz koju se za družinu pripravlja ručak, da joj bude laglje kod posla.

Nu i život hoće da ruča. Debela i rumena krčmarica, tarući si sanene oči, izašla je na ovelika vrata, dozivajući: »pi, pi, pi!« S jedne strane trče pilići s kokošima, s druge strane patke sa žutokljunim patčićima; iz purinjaka dolaze pure i purani, a iz golubnjaka doljeću golubovi, sabrav se svi pred vratima kao u sbor, da ih gospodarica nahrani. Obaviv taj posao, hajd opet do kotca, da se i prase nahrani, koje je pohlepno svoju gubicu pružilo. U to je ustao kuće-gospodar, obhadajući kuću, staju i vrt, da vidi, je li sve u podpunu redu i da dieli potrebiti naputke.

*) U Crnom lugu nadjoh kod prijatelja — župnika S. kartu, koja je veoma točna, a ovaj joj naslov: »Carte de provinces Illyriennes, comprenant la Bosnie, l'Hercegovine, le Monte nero. « Redigee par Gaetan Palma. Ova je karta izašla u Trstu god. 1812.

Za neko se vrieme u Malomu selu utiša. Krave i ovce odoše na pašu, konji i volovi u goru ili na kiriju, a perad do kopanica, da se napije vode, nu i mi krenusmo dalje. Liepa cesta, kojom stupamo, posve je nova i vodi prieko gustih šuma crnogorice u Gerovo. U takovu šumu prispjesmo i mi. Na desno strše iz zemlje vapnene pećine, a medju njima nešto zemlje crljenice, nu ipak se drveće razbujalo, vrtajući i propinjući se amo tamo, razkidajući i jako stienje. Ima u toj šumi i dubokih ponikava, okruženih pećinama. Najviše te iznenadjuje velika množina velebilja ili devesina (*Atropa bella donna*), koju ovdje »kozjakom« zovu, jer se lišćem i bobuljama koze hrane, a da bi im ono neškodi, akoprem je ova biljka sa žestoka atropina dobro znana otrovnica.

Na oplazu kraj ceste raštrkalo se malo seoce Biljewina, odkud nam valja nizbrdice poći, a opet liepim smrekovnjakom. Svagdje razabireš tragove od srna, jer te divljači ovdje dosta ima. Sa svih strana cvrči voda i žubore potočići, natapajući prodol, koji se od ovuda do izvora Kupe protegnuo. U tom prodolu nema nigdje polja, koje bi u ravnici ležalo, već su sva zemljista na obroncima lievih vrhova, dočim po desnima strelja (orlovina) tako bujno raste, kao n. pr. u okolini severinskoj ili ogulinskoj. U cielom prodolu nema povećega mjesta do Krašičevice, oko koje se protegnuše najlepše njive ječma, zobi i proje. Više ovoga seoca leži Okrug, a niže njega Srakovac sa pilom i jednom kućicom.

Pod desnim briegovima vodi i put, svijajući se njihovim rebrima. Najznatniji je brieg Javorova klada, na kojemu se osoviše ogromne pećine obrasle smrekom i jelom, a pod njime velike orušine, koje se preko ceste u obližnju grdnju jamurinu odvališe. Do Javorove klade uzdiže se drugi kamenitiji i divljiji vrh, a tad glavice obrašćene samom streljom (bujad). Na obronku takova vrha našao sam biljku, koja je u primorju obična, pa me upravo iznenadila. Tu sa borovicom i bujadi raste ljubljeno i opjevano smilje (*Helichrysum angustifolium; Sonnengold*).

Zavij, pa ti se ukazu Razloge, selo od 54 kuće, osoviv se nad šumećom Kupom, zato ga zovu još i Nadkupi. Prije više godina ne bijaše ovdje ni jedne kuće, već su



ŠUMSKI RADNIK IZ CRNOGA LUGA.

ovuda samo prolazili tovarni konji iz Čabra na Rieku. Vraćajući se kući, na ovoj bi ravnici vozari počinuli, tuj se konji pasli i napajali; tuj su s konja tovare »razložili.« Poslije se ovdje podigla jedna kuća, koju su po razlaganju nazvali »Razlog,« a kad se njih više pogradilo, nazvaše mjesto »Razloge.« I tako evo posta ovo planinsko selo. Od sela se otvara vidik na visoke gore i planine Čabarskoga kotara, koje cio predjel do Kranjske popunjaju. Da slika ne bude odviše pusta i mrtva, svio se na visokom briegu tamo Hrib, a iza njega Sv. gora, gdje se bjelasa crkva Majke božje sniežne.

Oko Razloga sije se zob, kukuruz, ječam, pšenica - jarica, sadi krumpir, grah, zelje, repa. Usred sela uzdiže se mala crkvica bl. dj. Marije čistoga začeća, kojoj ne vidiš zvonika iz daleka. Podigao se kraj crkvice od dasaka sbijen, samo 6 - 8 m visok sa jednim zvoncem, nu i to je dovoljno, da mali broj žitelja prizove u crkvu. U Razlogama navrati se krčmaru i naruči objed, a tada kreni k izvoru Kupe.

Put vodi kraj jedne ostarije kućice obronkom briega, koji je bukvama zarasao, a kad si se spustio velikom strminom i prošao široko korito sušice Krsičevice,*) pak skrenuo južno, evo te na zelenom izvoru rieke Kupe. Riedkoga li prizora!

Iznad Kupe uzdignuo se na 300 m visoko Kupeški vrh¹) obrasao na podnožju mladim bukvićima izmedju kojih prodiru sive vapnene pećine i kukovi, od kojih se jedan s lieva osovio do 16 m visoko i nagnuo nad bujnu zelen. Sučelice iztaknuo se drugi, šiljatiji, zubatiji i pustiji, tek da mu je iz pukotina po koja travka porasla. Nad samim izvorom uzdigla se silna, osovana vapnena pećina, kao da su je Titani sagradili. Cio izvor obrubljuju visoki vrhovi, to kameniti, to šumoviti, obrasli na podnožju vrbom, lieskom, jalšom (*Alnus incana*) i jasenom. Kud pogledaš brieg do briega, nigdje izgleda na seoce ili priselak, nigdje žive duše, nigdje ljudskoga glasa. Uho razabire samo šum te milotni romon vode. Priroda ti je tu jedina družica, ona je ovdje samovlastnica nitko je do nas ne okrnji. Medju tim vrhovima, u toj samoći razlilo se liepo Kupeško, jezero do 200 m dug, a popriječno 30 m široko, uzdignuv se 397 m nad površinu, morsku. Ono je po prilici tako veliko kao Crno jezero na Plitvicama, samo što je šire. S lieve strane dade se na dvie trećine obaći, nu s desna je nepristupno, jer obronci visokih vrhova baš u samo jezero padaju. Obala je obrubljena sitnogoricom, a sa pećina visi duga i tanka trava poput svilenih niti izprepletena modrim cvietcima zvončike (*Campanula linifolia*), crvenim cvietcima čapljana (*Geranium purpureum*) i bijelim cvietcima kameničnice (*Saxifraga rotundifolia*). Mahovina je na pedalj visoka i kad legneš, kao da si se spustio na mehkane dušeke.

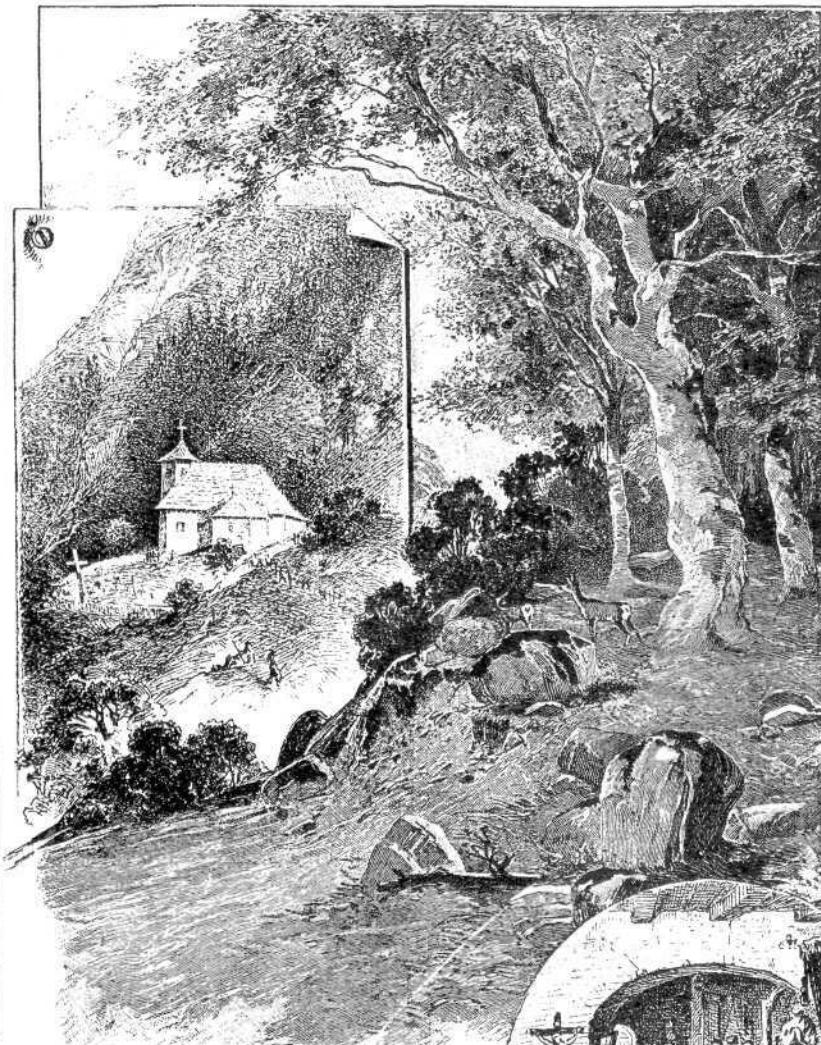
Ah, kako je u toj samoći liepo i ugodno! Nije to stan ljudske zlobe, podlosti, mržnje, nesloge, nenavisti, već stan mirnih duhova, stan, gdje po priči vile planinkinje svoje kolo vode. Čovjek bi ostavio svjet, da mu je moguće, tu se nastanio, blaženo živio i mirno upokojio.

Voda je u jezeru tamno-zelena, slabovidna i posve mirna. Samo kad koji lipen frulji ili praćne, da mušicu ili povodnoga konjica uhvati, tad tamno-zeleno površje nježno zatitra. Voda je još i ledena, za pastrve »preljuta,« s toga se one dalje u Kupi nastaniše. Posije 11. ure prodru tek sunčani traci u ovaj kraj, nu jezero, mislim, biti će uвiek u sjeni. Stojiš li u vodi, kao da si u živoj žeravici, a kad izadješ, od boli se svijaš, s mjesta na mjesto skačeš, da bol ublažiš. Temperaturu vode računam na 5—6° C, jer je hladnija od one u Rječini u Primorju, gdje se od studeni lupi koža sa tabana.

Od ptica nastanila se oko jezera ledka ili vodoribić (*Alcedo ispida*), hvatajući dugim kljunom mlade lipene. Po kamenju izvan jezera posjeda kratkorepi voden kos (*Cinclus*

*) Svaki potok, koji ljeti presuši, zovu u Gorskem kotaru »sušica, « u Lici »suvaja.«

¹) Zovu taj vrh i Kupečki vrh; prof. M. Šenoa zove ga Staklicom. (Rijeka Kupa i njezino porečje, — Rad Jugosl. akademije 1895., str. 127.).



CRKVA U RAZLOGAMA.

aquaticus), i gdje voda preko kamenja skače, tuj mu je najmilije mjestance, tu se rado peruša. K njemu se pridružuje i vita gorska »f l i s k a« (Motacilla boarula), a po šumama cipče gorska sjenica (Parus cristatus).

U jezeru zatekoh i račaricu, vodaricu ili berečaricu (Tropidonotus tessellatus), vrstu zmije, koja veoma vješto pliva, roni i ribama se hrani. Kad svemu tomu pridaš nekoje mekušce, koji su na okolo puzali, sav ti je to život Kupeškoga jezera. Inače vlada svetčana i duboka tišina, koja bolnomu srcu osobito prija, tišina, koja ljudsku dušu osobitim čuvstvom napunjuje. Pripoviedao mi prijatelj O., kad bijaše jednoč na ovom jezeru, da se u toj divljoj romantici čutio nekako slabim, nesigurnim, jer je priroda odviše veličajna »Bijaše to po podne« — nastavi dalje — »a u doba jesensko, kad sam stajao kraj jezera. Prisluškujem na sve strane, prisluškujem dugo, ali ne čuh niti glaska božjega stvora; niemo bijaše podulje sve, nu na jednom zahuhuka sova, a to me toli uznemirilo, da sam jezero ostavio i u Kupare se povratio.*

Da položaj Kupeškoga jezera bude zanimiviji, uzdigla se u njemu s lieve strane čunjasta vapnena pećina, iz koje porasla visoka vrba, odsievajući na gladkoj mu površini. Oko jezera ima s iste strane nekoliko otvora, na koje voda u jeseni i s proljeća izbjija.

Kupeško jezero prima svoju vodu od sklopa risnjačkoga, a iz takove dubljine, da mu je površje posve mirno. Samo s proljeća, kad snieg kopni, zakuha voda u jezeru, tako, da iz dna istoga kamenje kida i izbacuje. A kad provali i na pomenute otvore, pak se ruši ovuda i rašičevica, tad se digne jezero još i nad vrbu, koja je iz čunjaste pećine porastla. Da voda Kupeškoga jezera dolazi iz velike dubljine, odaje i nizka temperatura vode, a da Kupeško jezero nije prvočno vrelo Kupe, dokazuju i druge činjenice.

Padne li nagla kiša na visočini oko Crnoga luga, nabuja jezero, voda ključa iz njega neobičnom silom, a površina se digne i 6 m nad običnu visinu. Osobito je zanimiva Mala voda, koja sa pile odnasa pilotinu u ponore, pa ju izbacuje na Kupeško jezero, gdje od nje ima uz obalu kadkad debeo suplav. (Šenoa 1. c. p. 128).

Kupa izlazi iz jezera nizkim slapom i dosta jakim šumom, gdje malo dalje s proljeća u nju utiče sušica Krašičevica. Velika mora biti sila i toga potoka, što svjedoče koturine i balvani nekoliko centi težki. Ima u koritu Krašičevice pjeskara, modrastoga vapnenca i konglomerata.

Od jezera skrene Kupa odmah pravcem sjevero-zapadnim, a onda zakruži sjeverno prama Kuparima, a od ovdje zapadno i napokon poduljim zavojem iztočno. Nu koli zanimivo! Prije nego li će zakrenuti sjeverno, propada jednim ciepom u pećinu (spilju) Limbu i provaljuje onda naglim tokom na dva pećinasta otvora, stvara potoke Studence, koji uzporedno teku, a pošto su okrenuli kolesa slabih Kuparskih mlinova, slievaju se u Kupu. Kupa je dakle ponornica kao i Korana, koja kod Rastovače, nedaleko Plitvica, uvire. Od jezera prama Kuparom korito se sve viši širi, mjestimice je nepravilno, grebenasto, a voda i 2—4 m duboka.

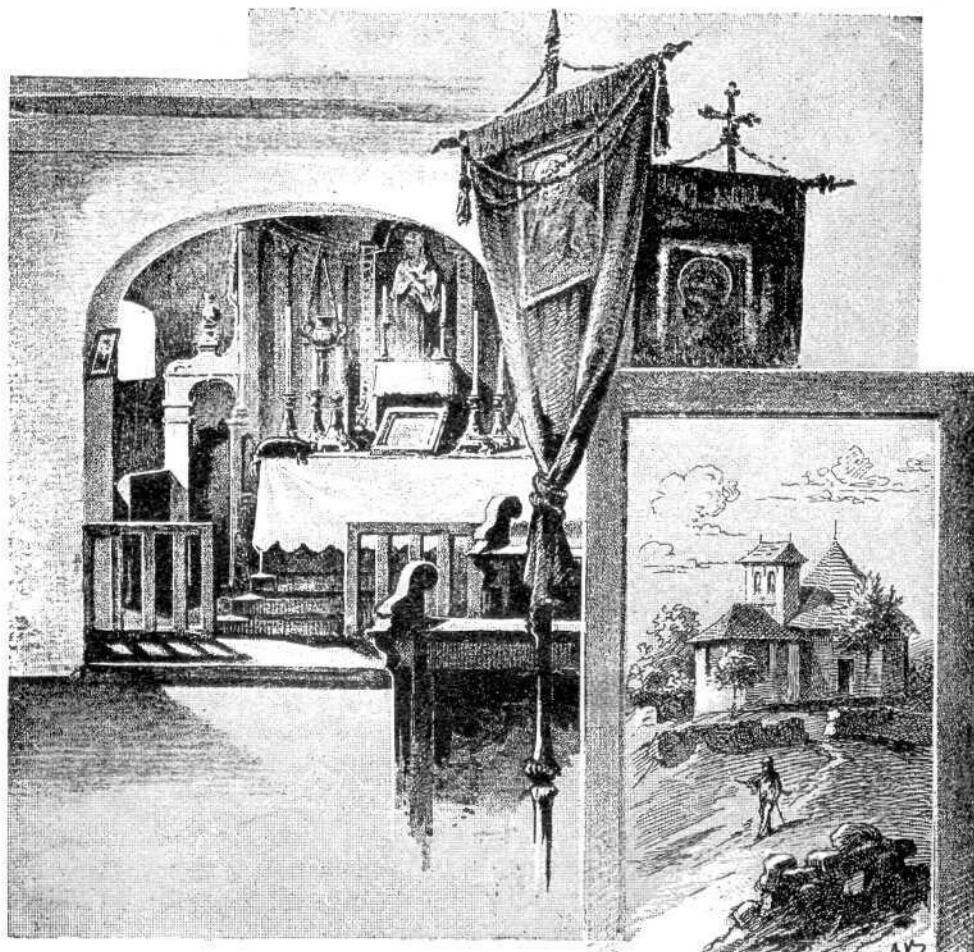
Na našim zemljovidima nije Kupeško jezero naznačeno, što valja u buduće svakako učiniti.*.) Kad sam sve oko jezera razgledao, krenuh opet na Razloge, jer uz Kupu nije moguće u Kupare doći. Spustiv se nizbrdice, stajao sam nekoliko časaka na desnom briegu šumeće Kupe, koju mi je pregaziti valjalo. To bijaše mučno, ledene vode bojao sam se kao žeravice. Dva me čobana uputiše, gdje je voda najplića. Kamenje, koje je

*) Spuštajući se prama izvoru Kupe, začujem silan šum, te sam zviedljiv poželio vidjeti 116 metara visoki slap, što ga prof. V. Sabljar, u svom »Mjestopisnom rječniku« spominje. Nu kad tam, ne nadoh ništa, pa zato i ovom zgodom taj navod izpravljam. Od Podstiena do Severina i dalje, šumi Kupa mjestimice jako, bud što voda preko kamenja skače, bud što su je pregradili radi mlinova, nu onakova slapa ne pravi Kupa nigdje, jer joj tok nakon višegodišnjih iztraživanja poznajem od izvora do vodostaja. — (Mjesto, gdje utiče jedna voda u drugu zove naš narod i »vodostaja«, jer tuj voda obično mirno stoji).

od alga sluzavo, jako otežčava hod, svaki se čas pomakne nogu, te si je čovjek lahko i obrani. Morao sam sad jednu, sad drugu nogu dizati, kako me jako zeblo i tako koracati.

Kupari ili Kupa leže s lieve obale rieke Kupe, a malen broj žitelja nastanio se u sedam drvenih kućeraka. Na Studencima štropoću dva mlina, a tamo opet šumi Kupa, dočim se samo mjesto raztrkalo po obroncima brdašca, da bude sigurnije od vode. Iza sela hrli druga sušica, Kupeški jarak zvana. Da znade biti jaka, svjedoče podrtine jedne kuće, koju je prije nekoliko godina razorila.

Ljudi su u Kuparima sinci prirode. Kad im rekoh, da sam radi njihove okolice došao, nisu se tomu dosta načuditi mogli, a kako su me gledali, znak je, da kaputaša



NUTRAŠNOST ŽUPNE CRKVE U RAZLOGAMA.

riedko vide. Razgovarao sam s njima vrlo težko, jer niti govore hrvatski, niti čisto slovenski. U Kuparima i stari je ribar, koji ti nudja pastrve i lipene.

»A gdje su vam ribe?« — Tamo dolje pod kućom u »puntaru.«

»A pošto funta?«

»Po pet groša,« odpovrnu stari.

»Hajde, da vidim, je li riba liepa.«

Tu sam morao dugo čekati, dok je dječko sa ključima iz Studenaca došao, da si iz kuće uzme vagu. Doneše stari kantar s drvenim držkom, a mjesto željezna uteza, oveza konopcem obli kamen. Podjoh sa starcem do Kupe. U hladu vrba ležao njegov

puntar: drvena škrinja sa škuljama, u kojoj živu ribu, ponajveć za čabarsku gospoštiju drži. Bijaše tu lipena, a kako ih volim od pastrva, kupih te dobre ribe 3 funta.

Najveći lipen (lipan, lipljen, *Thymallus vexillifer*, die Aesche) naraste na 3 funta težak. Tielo mu je sivkasto, tamno-smedjim prugama izcrtano, hrbat crno-pedičav, trbuš bielo-siv, kod mladih posve bijel, grlene su peraje sive, trbušna, zarepna i repna rumene. Iza prve teče ružičasta, a pred njome narančasta pruga. Oko je zlatasto. Značajna je velika hrbtna peraja, jer je crnim pascima izcrtana. Liepa riba, biela mesa, koje se pečeno razpada u četvorce.

Plativ ribu, počeo sam se vraćati. Uz put razgledao sam i mjesto, gdje se riba lovi. To je od kamenja složita trokutasta gromača, koja je prama vrhu otvorena. U tu ogradu poganjaju ribu iz daleka, lupajući po površini vode štapovima, a kad je u ogradi, tad ju potjeraju na »vršišće« (otvor) u »vršu«, pa eto pune torbe lova. Osim toga love ribu još i mrežom »gazancem« pod hladovitim grmljem, gdje se drže rado pastrve.

Od Kupara skreće Kupa iztočno, a tad se malom okukom svija prama Kuželju, nu prije nego će simo, prima s lieva Čabranku. Nekoliko časaka od ovdje, leži uz lievi brieg kranjsko mjesto Osivnica, a s naše strane seoce Hrvatsko. Do Kuželja teče Kupa medju visokim, šumovitim i pečinastim vrhovima, a tada zalazi u prekrasnu dolinu brodsku.

Kupa je bogata ribom. Osim pastrva i lipena, ima u njoj sulaka (*Salmo Hucho*), potajnica (*Cobitis taenia*), jarnečaka (*Gobio vulgaris*), glavoča (*Cottus gobio*), pak podvusta, plotica, mrena, klenova, štuka. Sve te ribe vole bistrú i hladnu vodu, dočim ostale vrste, koje ljube mulj (krap, linjak, som, menko) od izvora do Severina posve manjkaju. Za malakologa krije Kupa malo znamenitosti. Od mukušaca ima na izvoru kapica (*Ancylus fluviatilis*) i *Lithoglyphus pygmaeus*, dalje u koritu »strgača« (*Unio batavus*), *Neritina carinata*, *Lithoglyphus fuscus*, *L. natricoides*, *Melania Holandri* var. *legitima*, *Anodonta cellensis* var. *depressa*, *Melanopsis Esperi* i *M. acicularis*.

Od ptica ubili su kod Broda divljih gusaka i riedku patku *Anas acuta*, koju Niemac radi tanka, šiljasta i užvinuta repa zove »Spitzente«, a Dalmatinac »vrbaš« ili »repaš«



KUPEŠKO JEZERO.

Razgledav oko Kupara sve, što me je zanimalo, morao sam se vraćati radi glada, kojemu se pridružila i velika žega. Oprtv svoje lipene, koje sam koprivom omotao, krenuh opet do Studenaca, gdje me mali izdubeni čun mojega ribara prevesti imao. Stupiv u nj, pogradi moj starac dugačak štap, što ga »drug« zove, te podupirući i

potiskivajući malo me po malo na drugu stranu preze. Sad se valjalo uzpeti na Razloge, nu to ne bijaše baš lahk posao, jer su mi od velika napora koljena klecali. Pomicao sam se kao iznemogao vojnik i oko dva i po došao do svoje krčmice, kamo sam sav satrven na klupu pao. Gospodarica Luca, znajući unaprije, da će se izmučiti, pripravi baš sočan objed. Da se lukulski počastim, dao sam i tri manja lipena izpeći, a po objedu protegnuo sam se na klupu i sladko spavao.

Oko 6 sati krenem na put. Spustio sam se prama Srakovcu, a odavle uzpeo na Okrug i Biljevinu. Uz put dočujem iz gluhe šume ženske glasove: pjevale su djevojke, koje u šumi šindru nose i spremaju. Ta me pjesma tako ohrabrla, kao bubanj ili trublja na dugotrajnoj hodnji obnemogla vojnika. Pred Crnim lugom izvadih najvećega lipena, te sam veselo s njim stupio u sobu prijatelja župnika S., koji me željno izgledao i kojemu sam uspjeh ciele ekspedicije opisati i izpriroviedati morao.

Drugi dan u jutro krenuo sam preko šumovita vrha Koprive put Lokava, kuda je ugodno putovati, jer te prati debeli hlad. Kod maloga vrelašca odloži moj vodić kovčeg, da se napije, nu na jednom uzklikne: »Medjed, gospodine!«

»Gdje?, gdje je?«

»Nije sada, gospodine, ovdje, ali je bio, evo mu vidite trag; tuj je kamenje prevraćao i mravinjak razkopao.« U istinu bijahu u blatu velike šapetine utisnute, a našao sam i nekoliko medjedjih dlaka.

Kad smo ostavili gustu ovu goru, dodjosmo na liepe gorske pašnjake, koje »lazi« zovu. Uz put pozdravlja te Telekia opeciosa, koju ovdje »opuh« zovu. Ta je biljka inače riedka, ali u Gorskom kotaru obična. Nalikuje sunčanici, a poraste 1 i po metar visoko. Lišće je veliko, srčasto, dvostruko pilasto, na 4 dm dugo, a 3 dm široko. Cvjet je velik i žut kao zlato. Opuh spada medju sucyjetke (Compositae), te raste zadružno, osobito uz šumske prikrajke. Kod Maloga sela i Crnoga luga je običan, isto tako kod Mrzle vodice, na Risnjaku u Smrekovcu, kod Lokava, Fužine i Delnica, na Sv. gori, kod Gerova i na Velikoj Viševici.

